

Fra regionale vækstmiljøer til nationale styrkepositioner

– Historien om den danske klynge- og netværksindsats

Fortalt i 6 kapitler

Indledning

I september 2020 forventes Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse og Uddannelses- og Forskningsministeriet at udpege de klynger, der skal tegne det danske klyngelandskab fremover. Det bliver et landskab med færre, og større nationale klynger indenfor de væsentlige danske styrkepositioner. Og for første gang i historien udbydes klyngemidlerne i fællesskab af de to centrale ministerier inden for innovation og erhvervsfremme.

Vi står hermed på tærsklen til en ny fase i klynge- og netværksindsatsen – ja måske ligefrem et paradigmeskifte

Mens vi venter på at det nye klyngelandskab tager form, kan det være interessant at kaste et blik tilbage på, hvordan det hele begyndte for 20 år siden; hvordan klynge- og netværksindsatsen har udviklet sig frem til det, vi kender i dag, og sidst men ikke mindst, hvilke erfaringer er gjort undervejs.

REG LAB præsenterer derfor her historien om den danske klynge- og netværksindsats - fortalt af en, der selv har været med på en stor del af rejsen. Eller for at være mere præcis: det er historien om den del af klynge- og netværksindsatsen, der er iværksat fra national side, dvs. fra relevante ministerier. Der kunne også fortælles en vigtig historie om de regionale og kommunale indsats, der er groet nedenunder om i landet og som i høj grad også har præget klyngeudviklingen i Danmark.

Denne artikelserie beskriver den udvikling, som den nationale klyngeindsats har gennemgået over de sidste 20 år. Fra forsøgsordningen Regionale vækstmiljøer i år 2000 over forskellige netværksordninger i midten af 00'erne, til det samlede program "Innovationsnetværk Danmark", der frem til i dag har haft en central funktion i det nationale innovationssystem som brobygger og matchmaker mellem forskning og erhvervsliv.

Samtidig er effekterne af klynge- og netværksindsatsen vokset markant over de 20 år i takt med, at der er udviklet stærke og professionelle klyngeorganisationer og innovationsnetværk. Og den danske indsats og de danske klynger er i dag internationalt anerkendt for deres høje niveau, bl.a. afspejlet i, at hele 14 danske klyngeorganisationer har opnået EU's Gold Label som dokumentation for excellent klyngeledelse.

Det er en central pointe, at netværksprogrammets voksende succes i høj grad skyldes en vedholdenhed over tid, hvor man i modsætning til en del andre programmer ikke har lukket det efter en periode, men i stedet løbende har videreudviklet og forbedret det på baggrund af de erfaringer, der blev gjort undervejs.

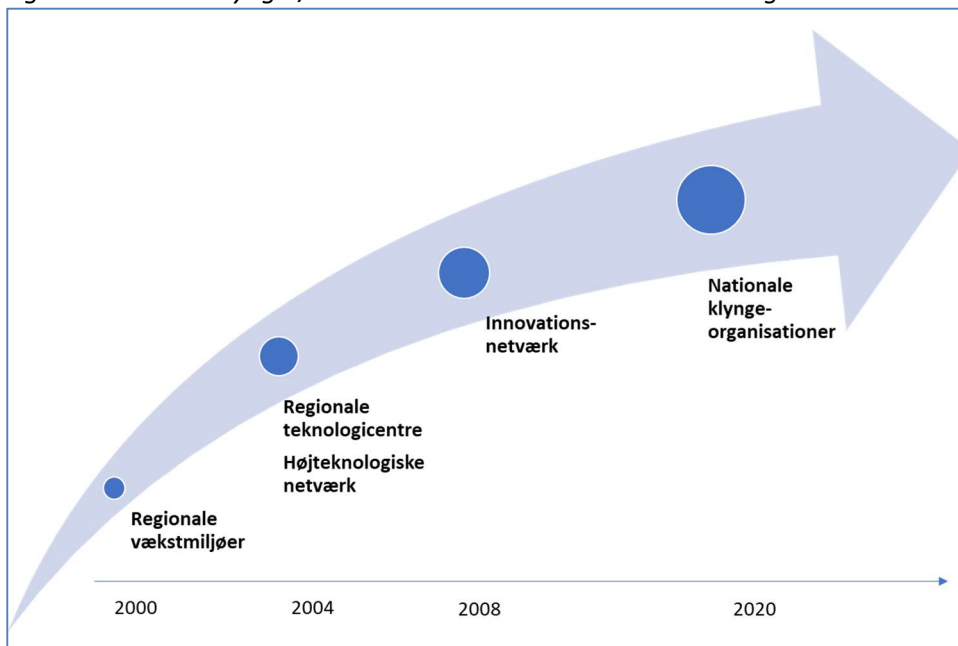
Artikelserien er opdelt i 6 kapitler, der beskriver i de forskellige historiske faser, som programindsatsen kan inddeles i. Afslutningsvis samles op på centrale læringspunkter og erfaringer fra de tyve års indsats.

Man kan overordnet tale om tre faser i klynge-/netværksindsatsens udvikling frem til i dag:

1. Forsøgsperioden – Regionale vækstmiljøer 2001-2003:
2. Parallelle netværksordninger 2004-2007
3. Innovationsnetværk: National infrastruktur 2008-2020

I efteråret 2020 starter en ny fase i klyngeindsatsen, når der udpeges et færre antal nationale klynger indenfor Danmarks styrkepositioner.

Figur 1. Faserne i klynge-/netværksindsatsens historiske udvikling

Hvad menes med klynge og klyngeorganisation? - Kort om de begreber, der anvendes i artiklen:

Klynge:

Ifølge klyngeforskeren Michael Porter kan en klynge defineres som en geografisk koncentration af indbyrdes forbundne virksomheder, leverandører og tilknyttede institutioner (herunder videninstitutioner) inden for et bestemt område. Klynger anses for at øge produktiviteten, hvorved virksomheder kan konkurrere nationalt og globalt. Inden for klynger kan virksomheder og institutioner operere mere effektivt og kan dele fælles teknologier, infrastruktur, arbejdskraft, viden og efterspørgsel.

Klyngeindsats:

Er den offentlige indsats for at styrke udviklingen af forskellige klynger i landet med henblik på at skabe innovation, vækst og øget produktivitet og eksport. Det offentlige støtter herigennem konkrete klyngeinitiativer, der organiserer klyngens samarbejdet mellem klyngens forskellige aktører.

Klyngeorganisation:

Gennem klyngeindsatsen støtter det offentlige konkrete klyngeorganisationer, der organiserer aktørerne i klyngen og leverer services til klyngemedlemmerne (virksomheder, videninstitutioner, offentlige myndigheder osv.).

Det følger af definitionerne ovenfor, at en klynge kan være opstået og udviklet af aktørerne selv, uden en offentlig støtte. I det følgende fokuseres på de klynger, der indgår i den offentlige klyngeindsats. Derfor bruges for nemheds skyld termen "klynge" eller "netværk", selv om det ville være mere begrebsligt præcist at bruge termen "klyngeorganisation" eller "netværksorganisation".

Endelig skal det nævnes, at Uddannelses- og Forskningsministeriet (UFM) gennem hele perioden har været det ansvarlige ministerium for den nationale klynge- og netværksindsats. Ministeriet hed dog Videnskabsministeriet i perioden 2001-2011, hvorfor dette navn også bliver anvendt i de første kapitler, der omhandler denne periode.

Kapitel 1 (ud af 6). Forsøgsordningen Regionale vækstmiljøer igangsættes

Forsøgsordningen *Regionale vækstmiljøer* blev lanceret i 2000 i den daværende S-R-regerings erhvervsstrategi .dk21., og var et forsøg på at styrke en afbalanceret udvikling, hvor alle landets regioner bliver en del af videnssamfundet. Initiativet blev iværksat af Erhvervsministeriet og udsprang af et større analysearbejde, der kortlagde de danske "ressourceområder" (dvs. internt sammenhængende klynger af brancher i værdikæder) og særlige regionale styrkepositioner.

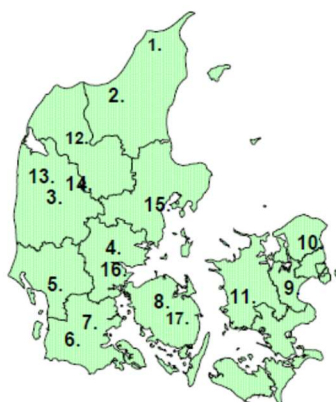
Formålet med ordningen var at udvikle særlige kompetencemiljøer inden for de områder, hvor det regionale erhvervsliv var specialiseret. Det skulle ske ved at regionale uddannelsesinstitutioner og GTS-institutter samarbejdede med virksomheder om at udvikle nye uddannelses- og teknologiske rådgivningstilbud målrettet de regionale erhvervsmæssige styrkepositioner.

Med et fokus på at opdyrke og styrke de regionale relationer og samarbejder i geografisk afgrænsede klynger lagde ordningen sig i høj grad op ad Michael Porters tilgang til klynger og klyngeudvikling. Samtidig var der primært fokus på at skabe regional erhvervs- og kompetenceudvikling og involvere uddannelsesinstitutioner med korte og mellemlange uddannelser i indsatsen. Forskningsbaseret innovation og involvering af universiteter var ikke et centralt formål, men kunne indgå, hvis det vurderedes relevant.

Første ansøgningsrunde af regionale vækstmiljøer blev igangsat mens ordningen stadig var forankret i Erhvervsministeriet. Det var erhvervsministeren, der afgjorde udbuddet, men med det daværende Uddannelsesministerium som samarbejdspart. Ordningen vakte stor interesse blandt regioner (de daværende amter) og kommuner, som involverede sig aktivt i ansøgningsprocessen, men der var imidlertid kun midler til at imødekomme 6 ansøgninger i første omgang.

Da VK-regeringen tiltrådte i 2001, blev ordningen overført til Uddannelses- og Forskningsministeriet (det daværende Videnskabsministerium) sammen med de øvrige innovationspolitiske virkemidler. Videnskabsministeriet gennemførte herefter i 2002 en anden ansøgningsrunde af vækstmiljøer, hvor der blev godkendt yderligere 11 regionale vækstmiljøer. Det var et vigtigt kriterium, at der blev skabt en rimelig geografisk spredning i de godkendte vækstmiljøer, hvilket lykkedes om end med en særlig koncentration i Jylland, hvor 12 ud af 17 vækstmiljøer var lokaliseret, jf. kortet nedenfor.

Regionale Vækstmiljøer Geografisk placering

1. Maritimt Vækstcenter
2. Videncenter for Fødevareudvikling
3. Center for Underleverandør
4. Rustfri Stålintustri
5. Offshore Center Danmark
6. Danmarks Transport Akademi
7. AluVækst
8. RoboCluster
9. Musicon Valley
10. Videncenter for Finans (VIFA)
11. Frøvækst Øst
12. Udviklingscenter for Møbler og Træ
13. Viden- og kompetencecenter for vindenergi
14. Erhvervsakademi Midtjylland Innovation
15. BioCenter Østjylland
16. ViP-Vækstmiljøet
17. Udviklingscenter Årsløv

Vækstmiljøerne var meget forskellige med hensyn til deres fokus, sammensætning, størrelse og finansiering, og havde derfor også meget forskellige udviklingsbetingelser. Den statslige bevilling til det enkelte vækstmiljø lå på mellem fire og seks millioner kr. for en treårig periode. De fleste vækstmiljøer rettede sig mod at øge udviklings- og innovationskraften i traditionelle erhverv.

Der blev i 2004 gennemført en evaluering af de regionale vækstmiljøer, som konkluderede, at forsøgsordningen var lykkedes med at etablere nye perspektivrige netværk og innovationssamarbejder, som imødekom virksomhedernes behov. Evalueringen pegede dog samtidig på, at en treårig bevillingshorisont var for kortsigtet, idet de fulde potentialer og gevinster ved de etablerede vækstmiljøer først kunne forventes opnået efter 5-10 år. Det blev derfor anbefalet at videreføre ordningen samt de mest velfungerende af de etablerede vækstmiljøer, men at der samtidig burde ske en professionalisering og målretning af såvel ordningens design som af de enkelte vækstmiljøer.

Det lykkedes for en hel del af etablerede vækstmiljøer efterfølgende at fortsætte, mens andre måtte lukke ned. Men vi kan bl.a. takke forsøgsordningen for at have fostret tre af de succesfulde klynger vi har i dag. Nemlig Lifestyle og Design Cluster i Midtjylland (der udspringer af vækstmiljøet udviklingscenter for træ og møbel), Robocluster på Fyn samt Offshore-klyngen i Esbjerg (der nu indgår i det samlede Energy Cluster Denmark).

"Dengang var samarbejdsrelationerne i økosystemerne ikke særlig veludviklede, og vækstmiljøerne skulle derfor opdyrke helt nyt land. Der blev brugt meget tid på at mødes og tale sig ind på hinanden. I dag ville vi ikke finde det acceptabelt med en så lang indflyvningstid, men de regionale vækstmiljøer var med til at igangsætte den positive udvikling, som har ført til de stærke økosystemer, vi har i dag."

Bjarne Jensen,
Daværende projektleder på evalueringen af de regionale vækstmiljøer (Oxford research 2004)